

Як говорити по літературному? (Репринтне видання)

Роботу мовознавця, літературознавця і громадського діяча Ярослава Рудницького присвячено правопису української літературної мови та культури мовлення.

У книзі розглянуто питання норми літературної мови та важливості її дотримання, що зберігають свою актуальність і зараз. Проаналізовано найчастіші помилки, запропоновано граматичну термінологію українського походження.

Видання вийшло друком у Празі 1941 року.

Др. Ярослав Рудницький

Як говорити по літературному?

Репринтне видання

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2022

Др. Ярослав Рудницький.

Як говорити по літературному? - Київ: Центр учбової літератури, 2022. -104 с.

ISBN 978-611-01-2305-1

Роботу мовознавця, літературознавця і громадського діяча Ярослава Рудницького присвячено правопису української літературної мови та культурі мовлення. У книзі розглянуто питання норми літературної мови та важливості її дотримання, що зберігають свою актуальність і зараз. Проаналізовано найчастіші помилки, запропоновано граматичну термінологію українського походження. Видання вийшло друком у Празі 1941 року.

ISBN 978-611-01-2305-1

*"Для одної нації-одна
літературна мова й вимова!"*

Від автора.

Навряд, чи знайдеться сьогодні яка друга серед сучасних європейських літературних мов, що зазнала б у післявоєнній (1914-18) добі такого велетенського скоку в своєму розвитку, як українська мова. Повстання власної державності, небувалий досі розвиток економічної, політичної, технічно-виробничої, наукової та інших ділянок колективного національного життя, з другого ж боку письменницька діяльність таких українських художників слова, як О. Олесь, П. Тичина, М. Рильський, В. Підмогильний, О. Яновський, О. Вишня, Б. І. Антонич, Ю. Липа, Л. Мосенда і ін., усе те викликало раптове прискорення в досьогочасному незвичайно умірковано-еволюційному розвитку української літературної мови. І ось у ній почали схрищуватися найрізніші напрямні, найрізніші розвиткові тенденції — вислід багатьох чинників, що їм підпадав в своєму розвитку всяка літературна мова. Назвемо деякі головніші з них:

а) велике географічно-діалектичне зрізничкування української мови,

б) чотири культурно-історичні центри (надніпрянський, галицький, буковинський й останньо закарпатський),

в) чужі впливи (деякі з них свідомо й насильно введені) і ін.

Перед українським пововенним мовознавством стала в усю широчінь потреба створити норму — практично-мовний закон, що санкціонував би додатні (зн. такі, що в дусі мови) тенденції в мовному розвитку та з другого боку протидіяв від'ємним (зн. таким, що йдуть в розріз із духом мови) тенденціям. М ін. треба тут назвати такі післявовнні (1914-18) появи:

В. Сімович: Граматика української мови, Київ-Ляйпціг,

Ол. Курило: Уваги до сучасної української мови (нпр. третє видання, Книгоспілка 1925),

Ів. Огієнко: Чистота й правильність української мови, Львів 1925 та його варшавський місячник „Рідна Мова“ (1933-1939) разом із „Бібліотекою Рідної Мови“,

Л. Булаховський: Підвищений курс української мови, Харків 1931,

С. Смерчинський: Нариси з української синтакси, Київ 1932.

Найкращу синтезу українського нормативного мовознавства, його „останнє слово“, находимо в капітальній праці з цієї ділянки:

Ол. Синявський: Норми української літературної мови, Державне В-во „Література й мистецтво“, Харків-Київ 1931.

Та всетаки, хоч існують ці просто золоті книжки — підручники української мови, в нас не дбають належно про її культуру. Про те переконувтесь на кожному кроці: при каварняному столику й на спортовій площі, в сальоні й у фабричних бараках, в розмові з приятелем і на зборах якоїнебудь установи чи організації, на сцені й у дописі до часопису. Число прогріхів проти нашої літературної мови ніяк не меншав.

На кожному кроці зустрінетесь із мовними дивовижами й ми, як би ніколи нічого, далі грузнемо в мовне багно-виння, мовляв, або ж то хтось знав краще від мене, як треба говорити, а в мене в селі так говорять, то чому б мені так не говорити, або здебільшого нічого не „мовляв“, бо не застановлявся над цим ближче.

Та крім тієї — сказати б — внутрішньо-психологічної настанови таких наших закутчан-патріотів, чи мовних недбайлів, в ще одна велика причина невідрадного стану нашої мовної культури. Вона впливає і практично-мовної буденщини. Саме про нашу буденну розговірну мову ми як найменше дбаємо, вважаючи подекуди, що чистою літературною мовою слід говорити тільки „про свято“, в урочистих промовах, на концертах, зборах, вічах і т. д. Це й відбивається на нас самих шкідливо; вдома, в гурті найближчих уживаємо „буденної“ мови, на зовні ж намагаємось говорити правильно по літературному й це нам не завжди вдається: хоч-не-хоч наша мова тоді штучна, тут і там мимоволі вдирається якийсь „буденний“ вислів, речення чи фраза, ми переконуємось наглядно про „недостачу слів“, про те, що наші думки, почування й воля не знаходять в нас повноти вислову. Тимто ми мусимо виабуватися такого „двомовного“ стану в себе, отже вживання іншої мови „на свято“, іншої ж „на будень“ — тієї останньої, звичайно, недбайливої, нелітературної — а змагати всіми силами до того, щоб наша розговірنا мова наближалась як найбільш до літературної, була вільна від таких частих прогріхів проти її норм. Тоді й наша „святкова“ мова буде звучати правильно.

Звернути увагу на найчастіші прогріхи проти літературно-мовної норми, виказати як і чому треба

вистерігатися основних помилок у ділянці звучні, морфології, складні та слівні нашої мови та стати в допомогу всім, кому не байдужа культура українського слова — завдання цих рядків. Автор їх свідомий того, що всяка, хоч би як найприступніша „граматика“ для неграматиків, немовознавців річ нудна й суха, тимто він старається її зробити „стравною“, не розкидаючи на право й ліво граматичними формулами чи правилами, а навпаки подаючи більшу кількість живих прикладів та оминаючи по змозі чисто мовознавчі, теоретичні питання. Коли читач зустрине тут і там усмінене речення, то хай знав, що авторові зовсім було не до сміху, коли чув одне чи друге нелітературне слово, ту чи іншу неправильну форму. Це сміх крізь сльози й може вони порушать ту тверду скалу мовної заґуміновости й відсталости, що довкруги панується. *Gutta cavat lapidem...* краплина вижолобить серце каменю, а що щойно сльоза!

Багато з висловлених тут думок доводилось уже авторові публікувати на сторінках української преси, як: „Рідна Мова“, „Вісті Укр. Наук. Інституту в Берліні“, „Життя й Знання“, „Вогні“, „Думка“, „Новий Час“, „Наш Прапор“, „Нова Рада“, „Наступ“ і ін. А проте вони, ці думки, не стратили й досі своєї актуальности й зібрати їх щераз до купи, асистематизувати, доповнити дечим та подати широкому загалові як продуману цілість — буде річ не менш потрібна, як корисна.

Видавництву „Пробовм“ у Празі належить від мене й від Читача щира подяка за те, що ваялось за видання цієї книжечки.

Автор.

I. Вступні уваги.

§ 1. Знання й відчуття рідної мови виносимо з дому, можна сказати, висисаємо з грудей матері (пор. термін „рідна“ або „матірня“ мова!). Дитина, що її світогляд ще не розвинутий, і не уявляє, що може існувати інше мовне середовище, інша мова, як та, що вона нею порозумівається з матір'ю.

Ось як замальовує письменниця Галина Журба дитячу прив'язаність до рідної мови та з другого боку непорозуміння із незнайомости чужої мови серед дітей:

„...Почалося так: Горпинин Милянько сказав: От, дурний! Хіба ж це прут? Чувш, Дарко, він каже на ставок — прут.

— У нас прутом гусей заганяють, — глумливо завважила Дарка й запишалася

„Біженецькі“ стояли окремо. На воді виблискувало сонце.

— Го, го! — реготались місцеві, — по хахлацкі та разгаварівають. Как смішно. Ти панял?

— Канешно, панять то можна. Ана гаваріт, что у ніх в пруд заганяють гусей.

— Ха, ха, ха! Вот так новостъ скааала!

„Біженецькі“ ще більше збилися до купи. Відчували глумливу ворожість до себе.

Милянько штовхнув Миколу:

— А на тім боці луна, як... — сказав несміло.

Зміст.

	Стор.
Від автора	7—10
I. Вступні уваги	11—14
II. Із звучні української мови	15—42
1. Ікання	15—17
2. Коли м'яка приголосівка перед „і“?	18—21
3. Два типи м'якшення й що з того входить?	21—23
4. За правильну вимову нашого „в“	23—25
5. Милозвучність української мови	25—29
6. „Кривавий“ чи „крі-, кре-, кро-, кир-, кер-, вавий“?	29—32
7. „Апсалютно“, „література“ й ще дещо	32—35
8. Наголос	35—42
III. Із словотвору й словозміни української мови	43—57
1. Наростки <i>-ування</i> и <i>-овання</i>	43—45
2. Інш наростки	46—48
3. Кличний відмінок	48—50
4. Давальник однини чоловічих іменників.	50—52
5. Давальник і місцевик однини	52—54
6. Окремі заваги до словозміни	54—57
IV. Із складні української мови	58—75
1. „Прошу о поміщення...“ й т. п.	58—60
2. „Розмова по телефону...“ й т. п.	60—65
3. „На доказ цього, що ці, які...“ й т. п.	65—67
4. Коли щось „в явищем сумним...“ то...	67—69
5. „Ним буде (було) зачитано“... й т. п.	69—71
6. Окремі заваги до складні	71—75
V. Із слівні української мови	76—103
1. Пуризм чи збіднювання мови?	76—80
2. Із військово-воєнного словництва	80—85
3. Із спортової (спортивної) термінології	85—88
а) <i>Лежети-нарти</i>	
б) <i>Лижви — ховзани (ковзани)</i>	
в) <i>Санки</i>	
4. Дещо про українську технічну термінологію	89—90
5. Дещо про нашу хемічну термінологію	90—92
6. Із географічного назовництва	92—97
а) Чи назва „Підляштя“ польська?	93
б) Що таке „Велика Україна“?	94—95
в) „Закарпаття“ чи „Підкарпаття“?	95
г) Як передати <i>General-gouvernement</i> ?	96—97
7. Окремі заваги до слівні	97—100
8. Основна граматична термінологія	100—103

Др. Ярослав Рудницький

Як говорити по літературному?

Репринтне видання

Підписано до друку 01.04.2021 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум.
друк. арк. 16,5.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.

Книги, які можуть вас зацікавити

Мова як система

Ділова українська мова.
Навчальний посібник
для підготовки до
іспитів

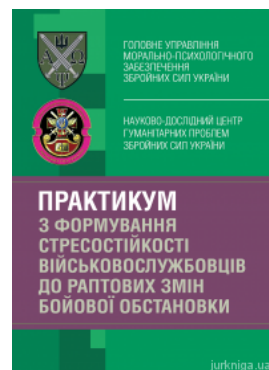
Український правопис:
нова редакція.
Навчальний посібник

Рассуждение об
изучении права
природы и наций. И.И.
Дахно

Підручник виживання в
екстремальних
ситуаціях. Досвід
спеціальних підрозділів
світу

Практикум з
формування
стресостійкості
військовослужбовців
до раптових змін
бойової обстановки

Перейти до галузі права
Ділове письмо та етика

[Перейти на сайт →](#)